

بررسی رابطه دلبستگی به خدا، صبر و عزت نفس در دانشجویان دانشگاه تهران*

باقر غباری بناب

استاد دانشگاه تهران. تهران. ایران.

bghobari@ut.ac.ir

فاطمه نصرتی

استادیار دانشگاه تهران. تهران. ایران.

fnosrati@ut.ac.ir

محمد رضا بزرگی

کارشناس ارشد روان‌شناسی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی ارتباط میان سبک‌های دلبستگی به خدا، صبر و عزت نفس در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه تهران است. به همین منظور با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد ۱۶۹ دانشجوی (۸۴ پسر و ۸۵ دختر) از گروه‌های آموزشی علوم انسانی، فنی و مهندسی، علوم پایه و هنرها انتخاب شدند. در پژوهش حاضر از پرسش‌نامه عزت نفس (کوپر اسمیت، ۱۹۶۷)، سیاهه دلبستگی به خدا (روات و کرک‌پاتریک، ۲۰۰۲) و پرسش‌نامه واکنش در رخدادها (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۱) استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t و تحلیل رگرسیون استفاده شد. یافته‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین سبک دلبستگی ایمن با نمره کل صبر و نمره کل عزت نفس ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. سبک دلبستگی ایمن موجب افزایش صبر و * این مقاله با هماهنگی دبیرخانه دائمی کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی در فصلنامه شماره دوم تحقیقات کاربردی علوم انسانی منتشر شده است.

پیش‌بینی‌کننده خوبی برای میزان عزت نفس دانشجویان است.
کلیدواژه‌ها: سبک‌های دلبستگی به خدا، صبر، عزت نفس، دانشجویان.

مقدمه

از نظر تئوریک، آیات و احادیث فراوانی ارتباط بین صبر و ایمان را بحث و بررسی کرده‌اند. مثلاً کلینی در کتاب اصول کافی از امام صادق (علیه السلام) چنین نقل می‌کند که: «نسبت صبر به ایمان چون نسبت سر است به تن و چون سر برود تن هم می‌رود». همچنین: «صبر اگر رفت ایمان نیز رفته است» (کلینی، ۱۴۲۱، ج ۴: ص ۲۶۷).

دیلمی (۱۴۰۶) در کتاب الفردوس از رسول گرامی (صلی الله علیه و آله وسلم) نقل می‌کند که حضرت فرموده‌اند که ایمان دو قسمت دارد نیمی از آن صبر است و نیم دیگر آن شکر.

شاید ارتباط بین صبر و ایمان به این دلیل باشد که افرادی که دلبستگی ایمن به خداوند دارند و او را همیشه در کنار خویش احساس می‌کنند، معتقدند که خداوند در سختی‌ها به داد آنها خواهد رسید و آنها را تنها نخواهد گذاشت؛ از این رو، می‌توانند به راحتی بر مصائب و مشکلات و ارتکاب معاصی صبر کنند. برخی نیز معتقدند که خود صبر نیز موجب می‌شود که ارتباط آنان با خداوند قوی شده و دلبستگی ایمن آنان به خداوند شدیدتر شود. به هر حال، این رابطه دوجانبه و قوی در بسیاری از متون به صورت مذهبی و عرفانی تلقی شده است (فیض کاشانی، بی تا: ص ۱۱۵). علاوه بر احادیث یادشده، در قرآن مجید نیز آیات فراوانی این ارتباط را بیان می‌کند. به عنوان نمونه خداوند در آیه ۱۵۳ سوره بقره می‌فرماید: «ای اهل ایمان (در پیشرفت کار خود) صبر و مقاومت پیشه کنید و به ذکر خدا و نماز توسل بجوید که خداوند یاور صابران است» و در سوره بلد می‌فرماید: «افرادی که به خدا ایمان آورده‌اند، یکدیگر را با همیت و صبر و مهربانی با خلق سفارش می‌کنند». هرچند که از نظر تجربی به علت بدیع بودن موضوع پژوهش، تحقیقاتی در این زمینه وجود نداشته است، آیات و احادیث یادشده از نظر تئوریک با یافته‌های ذکرشده هم‌جهت بوده و نشان می‌دهند که خداوند به عنوان نگاره دلبستگی همیشه در دسترس و در کنار افراد صبور است. گرینکویست و هاگکل (۲۰۰۲) نیز معتقدند که یکی از اطلاعات موجود در مدل علمی افراد دلبسته ایمن با در دسترس بودن همیشگی نگاره مرتبط است.

انسان به‌گونه‌ای آفریده شده است که زمانی بر اثر اقبال و روی‌آوری روزگار از حالت اعتدال خارج شده و طغیان می‌کند. همان‌طور که خداوند فرموده است: «كَأَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِيُطْغَىٰ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ» (علق: ۷-۶): «چنین نیست (که شما می‌پندارید) به یقین انسان طغیان می‌کند، از اینکه خود را بی‌نیاز ببیند!».

خداوند در سوره معراج نیز ویژگی‌های دیگر انسان که «هلوع»، «جزوع» و «منوع» بودن است را برشمرده است: «إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا. إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا» (معارج: ۲۱-۱۹): «به یقین انسان حریص و کم‌طاقت آفریده شده است، هنگامی که بدی به او رسد بی‌تابی می‌کند و هنگامی که خوبی به او رسد مانع دیگران می‌شود (و بخل می‌ورزد)».

البته خداوند متعال استثناهایی نیز قائل شده است که در آیات بعدی ذکر می‌شود، ولی روند انسان‌بودن و اقتضای بشریت کاملاً این‌گونه است. تجربیات زندگی و مطالعه تاریخ زندگی انسان‌ها با عوض شدن شرایط زندگی (خواه به ناخوشی و مصیبت، و خواه به خوشی و آسایش) انسان‌ها تعادل خود را از دست داده است، یا به طغیان و سرمستی پرداخته‌اند و یا به عجز و بی‌تابی روی آورده‌اند. برای جلوگیری از این کجی‌ها و انحراف‌ها، انسان‌ها باید بر رفتار خود نظارت داشته و رفتارهای افراطی و تفریطی خود را کنترل کنند. در اصطلاح روان‌شناسی زمانی که انسان‌ها با نظارت و کنترل، رفتار خود را در حد اعتدال نگه می‌دارند می‌گویند که آنها قدرت «خودتنظیمی» دارند. یکی از روش‌های خودتنظیمی بسیار قوی که در اسلام نیز بسیار بر آن تأکید شده است صبر و تحمل و بردباری است. صبر یکی از فضایل انسانی است که در قرآن و احادیث نبوی به آن تأکید فراوان شده است. این صفت جزء ویژگی‌های مؤمنان و پرهیزگاران به حساب آمده است و روان‌شناسان نیز به آن به‌عنوان یکی از مقابله‌های معنوی توجه داشته و ارتباط آن را، تحمل استرس‌ها و کنار آمدن با مشکلات، با تنظیم رفتارها و کاهش تکانش‌گری مفید تشخیص داده‌اند (غباری‌بناب، خدایاری‌فرد، شکوهی‌یکتا و فقیهی، ۱۳۸۱). در قرآن دستور صریح به صبر کردن و استقامت‌ورزیدن نشانه اهمیت والای آن از نظر معنوی است. خداوند متعال در قرآن به مؤمنان می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (بقره: ۱۵۳): «ای افرادی که ایمان آورده‌اید! از صبر (و استقامت) و نماز، کمک بگیرید! (زیرا) خداوند با صابران است»

همچنین، خداوند پیروزی مؤمنان را منوط به صبر آنان دانسته است و فرموده است: «بَلَىٰ إِنَّ

تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ» (آل عمران: ۱۲۵): «آری، (امروز هم) اگر استقامت و تقوا پیشه کنید، و دشمن به همین زودی به سراغ شما بیاید، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان، که نشانه‌هایی با خود دارند، مدد خواهد داد!»

حافظ در این زمینه گفته است:

صبر و ظفر هر دو دوستان قدیم‌اند بر اثر صبر نوبت ظفر آید
همچنین، خداوند فرموده است: «مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (نحل: ۹۶): «آنچه نزد شما است فانی می‌شود؛ اما آنچه نزد خدا است باقی است؛ و به کسانی که صبر و استقامت پیشه کنند، مطابق بهترین اعمالی که انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد».

شایان ذکر است جزا و پاداش صبر در فرایند آن است و به صورت ذاتی در آن نهفته است. خداوند قانونمندی‌هایی دارد که طبق آن قانونمندی‌ها انسان‌های صبور به تقویت و پاداش می‌رسند. هم آرامش خود را حفظ می‌کنند و هم می‌توانند به نتیجه مطلوبی که برنامه‌ریزی کرده‌اند نائل شوند؛ از این رو، خداوند فرموده است: «قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ» (زمر: ۱۰): «بگو: ای بندگان من که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت) پروردگارتان پرهیزید! برای کسانی که در این دنیا نیکی کرده‌اند پاداش نیکی است! و زمین خدا وسیع است، (اگر تحت فشار سران کفر بودید مهاجرت کنید) که صابران اجر و پاداش خود را بی حساب دریافت می‌دارند!»

امنیت‌داشتن یکی دیگر از ویژگی‌های افراد صابر است؛ افرادی که ایمانشان به خدا در سطح بالا است و به او اعتماد کامل دارند و می‌دانند که خداوند در سختی آنان را تنها نخواهد گذاشت می‌توانند صبر و بردباری پیشه کنند. حدیثی از حضرت نبی اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) نیز آن را تأیید می‌کند. از آنجا که دل‌بستگی ایمن به خدا یک پیوند عاطفی و شناختی-رفتاری محکم بین خدا و انسان برقرار می‌کند، ارتباط معنوی بین دل‌بستگی ایمن به خدا - که همان ایمان راستین افراد به خدا است - با صبر و بردباری مرتبط نشان داده شده است. افراد با دل‌بستگی ایمن (ایمان) به خدا می‌توانند با تکیه به خدا قوی شوند و قوی شدن آنان را در مقابل مشکلات توانمند و صبور می‌کند. پژوهش‌های اندکی در ارتباط بین سازه‌های روان‌شناختی و صبر صورت گرفته است. یکی از پژوهش‌های معروفی که در ارتباط بین صبر کردن در کنترل هیجانات یا به تأخیر اندازی

خواسته دورنی کودکان انجام شده است پژوهش میشل^۱ در سال ۱۹۷۴ است. پروفیسور والتر میشل به کودکان چهار و شش ساله یک عدد شیرینی داد و گفت که اگر الان خواستید می‌توانید شیرینی خود را بخورید ولی اگر صبر کردید که من دوباره به اتاق برگردم، آن وقت یک عدد دیگر نیز خواهم داد که دو عدد داشته باشید و آن وقت آن دورا با هم بخورید. آزمونگر اتاق را ترک کرد و پس از ۱۵ دقیقه دوباره به اتاق برگشت. یکی از کودکان شیرینی خود را خورده بود و یکی دیگر صبر کرده بود و او به کودکی که صبر کرده بود به‌عنوان جایزه یک شیرینی دیگر نیز داد. این آزمایش را با کودکان دیگری نیز تکرار کرد. نتیجه پژوهش او نشان داد که کودکانی که شیرینی ژلاتینی را نخورده بودند، توانستند صبر کنند؛ به عبارت دیگر، آنان در دوره نوجوانی در کنترل رفتارهای خود، پیشرفت تحصیلی و سازگاری در مدرسه بهتر از دیگران عمل می‌کردند. این روان‌شناس نتیجه گرفت که آموزش تأخیراندازی خواسته‌های خود در کودکی موجب کنترل بهتر رفتارها، کنار آمدن با سختی‌ها و موجب سازگاری و موفقیت بیشتر آنان خواهد بود (میشل، ۱۹۷۴).

صبر به‌عنوان یکی از روش‌های مقابله معنوی به حساب می‌آید که افراد را برای سازگاری با محیط، کنار آمدن با مشکلات و انطباق با سختی‌ها آماده می‌کند. از آنجاکه صبر یکی از سبک‌های مقابله‌ای است، می‌تواند با دلبستگی به خدا ارتباط داشته باشد. دلبستگی به خدا نوعی از ارتباط عاطفی و معنوی فرد با خدا است که ویژگی‌های مشخصی دارد. از جمله آن ویژگی‌ها فعال شدن این سیستم در مواقع استرس، خطر و ناگواری و فقدان است. این ارتباط عاطفی، روانی و معنوی موجب کنار آمدن فرد با مشکلات در مواقع سخت می‌شود (هتوی و پارگامنت، ۱۹۹۰^۲). افرادی که دلبستگی ایمن به خدا دارند نه تنها از عزت نفس بهره‌مندند (کرک‌پاتریک، ۲۰۰۵^۳)، صبر بالاتری نیز دارند.

در زمینه دلبستگی نیز اگر مادر یا مراقب اولیه کودک در سال‌های نخستین به‌خوبی از کودک نگهداری کند و به‌طور مداوم به نیازهای او پاسخ دهد، و به‌صورت حمایتی و دوستانه با کودک رفتار کند، دلبستگی ایمن بین مادر (یا مراقب) ایجاد می‌شود که مبنای دلبستگی پدر، دیگران (و در نهایت خدا) می‌شود. در دلبستگی ایمن الگوهای پویای درونی خود و دیگری فعال می‌شوند و شکل می‌گیرند. بدین صورت که کودکی که مراقبت‌های لازم از او به‌عمل آمده، احساس

1. Mischel

2. Hathaway & Pargament

3. Kirkpatrick

خودارزشمندی می‌کند و معتقد است که استحقاق دوست داشته‌شدن را دارد و فرد دیگر را نیز قابل اعتماد می‌داند (گومز و مک‌لارن،^۱ ۲۰۰۷؛ لیبل، کارلو و روسچ،^۲ ۲۰۰۴؛ پارکر و بنسون،^۳ ۲۰۰۱؛ کسیدی،^۴ ۲۰۰۱؛ موریس، مسترز و ون‌دن‌برگ،^۵ ۲۰۰۳؛ پیترموناکو، فلامن بارت،^۶ ۲۰۰۰).

پژوهش‌ها در این زمینه نشان می‌دهند که افراد با دلبستگی اضطرابی و سازمان‌نیافته دارای اعتماد به نفس پایین‌تری نسبت به افراد با دلبستگی ایمن هستند؛ در حالی که افراد با دلبستگی اجتنابی حداقل به صورت ظاهری به افراد با دلبستگی ایمن شباهت بیشتری داشتند. توانمندی افراد ناایمن اجتنابی برای سرکوبی نیازهای جسمی و روانی و کنترل برانگیختگی فیزیکی در مواردی که نیاز به انگاره و موضوع دلبستگی دارند موجب شده در بسیاری از مواقع به ابعاد منفی دلبستگی ناایمن ملاحظه نشود (پیترموناکو و فلدمن بارت، ۲۰۰۰). ادراک خودکارآمدی در سال‌های اولیه کودکی در بافت دلبستگی ایمن شکل می‌گیرد و کودکان می‌آموزند تا بتوانند تسلط خود را بر محیط حفظ کرده و هیجانات خود را نشان داده و به کشف محیط پیرامون پردازند (جاکوبسن، بلکر و کنستانتینو،^۷ ۲۰۰۳). در مقابل، افراد با دلبستگی اجتنابی نیاز عاطفی شدید خود را برای آرامش دادن یا رشد عواطف منفی مخفی می‌کنند (کسیدی، ۲۰۰۱).

کیفیت و سبک دلبستگی اولیه تأثیر اجتناب‌ناپذیری بر خودپنداره و عزت نفس فرد می‌گذارد و سلامتی و بهزیستی روانی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد و هویت یکپارچه‌ای را در فرد تشکیل می‌دهد (پیس و زاپولا،^۸ ۲۰۱۱؛ گومز و مک‌لارن، ۲۰۰۷؛ لیبل، کارلو و روسچ،^۴ ۲۰۰۴؛ پارکر و بنسون، ۲۰۰۴؛ روهنر،^۹ ۲۰۰۴؛ بورک و بوکارت،^{۱۰} ۲۰۰۳؛ جکوبس، بلکر و کنستانتینو، ۲۰۰۳؛ موریس، مسترز و ون‌دن‌برگ، ۲۰۰۳؛ کسیدی، ۲۰۰۱؛ مک‌کارتی و تیلر،^{۱۱} ۱۹۹۹؛ اوکن،^{۱۲}

1. Gomez & McLaren
2. Laible, Carlo, & Roesch
3. Parker & Benson
4. Cassidy
5. Muris, Mesters, & van den Berg
6. Pietromonaco & Feldman Barrett
7. Jacobs, Bleeker, & Constantino
8. Pace & Zappulla
9. Rohner
10. Burk & Burkhart
11. McCarthy & Taylor
12. O'Koon

۱۹۹۷). دلیل اعتماد به نفس بالای افراد با دلبستگی ایمن این است که این افراد فکر می‌کنند در هنگام نیاز می‌توانند به مراقبان خود تکیه کنند و حمایت‌های لازم را از آنان دریافت کنند (پارکر و بنسون، ۲۰۰۴؛ مک‌کارتی و تیلر، ۱۹۹۹). همچنین، به احتمال زیاد والدین این کودکان زمانی که فرزندان‌شان نیاز به استقلال و خودمختاری دارند این فرصت را به آنها می‌دهند که منجر به افزایش اعتماد به نفس آنان می‌شود (کسیدی، ۲۰۰۱). درحقیقت، مطالعات یادشده این نکته را تأکید می‌کنند که والدین این کودکان به آنان اجازه می‌دهند تا استقلال و خودمختاری را تمرین کنند بدون اینکه حمایت‌های لازم و پیوند عاطفی خود را از آنان دریغ کنند (جکوبس، بلکر، کنستانتینو، ۲۰۰۳).

بالبی (۱۹۷۳) نیز مشاهده کرده بود که فرزندان‌ی که در چنین خانواده‌هایی رشد می‌کنند، افراد خوداتکا و مستقل‌ی بار می‌آیند و یکی از برجستگی‌های این افراد این است که می‌توانند بیرون از منزل، حیطه فعالیت‌های اجتماعی خود را توسعه دهند که این امر در ایجاد پایگاه امن بسیار مؤثر است (به نقل از پارکر و بنسون، ۲۰۰۴).

باور اکثر پژوهشگران بر این است که عزت نفس و خودباوری در بافت دلبستگی ایمن ایجاد می‌شود که در طول زمان نسبتاً ثابت است و از تولد تا مرگ الگوهای پویای خود و دیگری را در او تعیین می‌کند (گومز و مک‌لارن، ۲۰۰۷؛ لیبل، کارلو و روسچ، ۲۰۰۴؛ بورک و بوکارت، ۲۰۰۳؛ جکوبس، بلکر و کنستانتینو، ۲۰۰۳؛ پارکر و بنسون، ۲۰۰۴؛ موریس، مسترز و ون‌دن‌برگ، ۲۰۰۳؛ سیمونز، پاترنایت و شور، ۲۰۰۱؛ اوکن، ۱۹۹۷). از آنجاکه پژوهش‌ها نشان می‌دهند که خودپنداره و عزت نفس مؤلفه اساسی در سلامت روان است و برای فرد در مقابل انواع بیماری‌ها لایه محافظتی ایجاد می‌کند، پرورش عزت نفس اهمیت زیادی دارد (وسلسکا و همکاران، ۲۰۰۹).

اعتماد به نفس پایین همیشه توأم با رفتارهای خطرناک مثل استفاده از مواد مخدر، تنباکو و رفتارهای خطرناک جنسی (بارداری در سنین پایین، داشتن شرکای جنسی متعدد، رابطه جنسی بدون ممنوعیت) است و علاوه بر آن، موجب افسردگی و اضطراب به‌ویژه در دختران شده و در پسران منجر به افزایش رفتارهای بزهکارانه و پرخاشگرانه می‌شود (هیگینز، جنینگز و ماهوتی، ۳).

1. Simons, Paternite, & Shore
2. Veselska et al
3. Higgins, Jennings, & Mahoney

۲۰۱۰؛ ولسکا و همکاران، ۲۰۰۹؛ ایتیر و همکاران، ۲۰۰۶^۱؛ روهنر، ۲۰۰۴؛ سالازار و همکاران، ۲۰۰۴^۲؛ مک‌دونالد و ماترینو، ۲۰۰۱^۳؛ شرر و همکاران، ۲۰۰۱^۴؛ لری و همکاران، ۱۹۹۵؛ روزنبرگ اسکولر و اسکنباج، ۱۹۸۹^۵).

همچنین، مطالعات متعددی نشان دادند که بزهکاری و استفاده از مواد مخدر، رفتارهای جنسی زود هنگام، پر خاشگری، اختلالات سلوک در مدارس، افسردگی، خودکشی و اختلالات تغذیه در نوجوانان با سبک‌های دلبستگی آنان رابطه مستقیمی دارد. بدین معنی که سبک دلبستگی ایمن به عنوان محافظ و سبک‌های نایمن به عنوان عامل خطرزا تلقی می‌شوند (پیس و زاپولا، ۲۰۱۱؛ کستکلی، ۲۰۰۵^۶؛ پارکر و بنسون، ۲۰۰۴؛ سیمون، پیترنایت و شور، ۲۰۰۱؛ رسنیک و همکاران، ۱۹۹۷^۷؛ بروک، وایتمن و فینچ، ۱۹۹۳^۸).

جستارهای کتابخانه‌ای و رایانه‌ای نشان دادند که ارتباط بین عزت نفس و دلبستگی ایمن توسط پژوهشگران در فرهنگ‌های مختلف انجام شده است، در حالی که در کشور اسلامی ایران با کمبود پژوهش در این زمینه مواجه هستیم؛ علاوه بر این، جست‌وجوها نشان داد که پژوهش تجربی درباره صبر و ارتباط آن با عزت نفس و دلبستگی ایمن انجام نگرفته است و با توجه به پایه‌های نظری و پیشینه‌های حیانی، پژوهشگران ارتباط مستقیم بین صبر و دلبستگی به خدا و عزت نفس را حدس می‌زدند ولی برای اطمینان از این ارتباط به انجام این پژوهش پرداختند تا خلأ پژوهشی را پاسخ دهند؛ از این رو، هدف از پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال است: آیا بین دلبستگی به خدا، صبر و عزت نفس در دانشجویان دانشگاه تهران رابطه وجود دارد؟

1. Ethier et al
2. Salazar et al
3. MacDonald & Martineau
4. Shrier et al
5. Leary et al
6. Rosenberg, Schooler, & Schoenbach
7. Kosteletzky
8. Resnick et al
9. Brook, Whiteman, & Finch

روش

نمونه، جامعه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر روش پس‌رویدادی (علی-مقایسه‌ای) است. از بین کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تهران در مقطع کارشناسی ۱۶۹ دانشجو با میانگین سنی ۲۱/۶۶ و انحراف معیار ۲/۹۶ به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. تمامی گروه‌های آموزشی به چهار طبقه علوم انسانی، فنی و مهندسی، علوم پایه و هنر تقسیم شده، سپس در هر طبقه زیرگروه‌ها و رشته‌های آموزشی هر گروه به‌طور تصادفی انتخاب شدند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل رگرسیون استفاده شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

الف- پرسش‌نامه ارتباط با خدا

روات و کرک‌پاتریک این مقیاس را در سال ۲۰۰۲ میلادی برای ارزیابی سبک دلبستگی افراد به خدا تدوین کرده‌اند. این مقیاس حاوی ۹ ماده (جمله) است که هریک توصیف کوتاهی از چگونگی رابطه دلبستگی فرد با خداوند را ارائه می‌کند. آزمودنی درجه تطابق هر جمله را با حالات و تجربیات خود در رابطه با خدا، روی یک مقیاس لیکرت که از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۷ (کاملاً موافق) درجه‌بندی شده است، مشخص می‌کند. نتیجه انجام این آزمون دو نمره است که نمره اول، شاخص اجتناب آزمودنی در رابطه دلبستگی به خدا و نمره دوم، شاخص اضطراب وی در این رابطه است. آلفای کرونباخ گزارش شده روات و کرک‌پاتریک (۲۰۰۲) در خرده‌مقیاس اجتنابی ۰/۹۲ و در باره خرده‌مقیاس اضطرابی ۰/۸۰ است که نشان‌دهنده همسانی درونی خوب این مقیاس است. لازم به توضیح است که در حال حاضر، کارآمدترین الگوی نظری سنجش روابط دلبستگی در بزرگسالان بر پایه اندازه‌گیری دو بعد اجتناب و اضطراب در رابطه استوار شده است و با استناد به وضعیت فرد در این ابعاد سبک یا وضعیت دلبستگی فرد تعیین می‌شود.

برای تعیین روایی سازه مقیاس دلبستگی به خدا، مجموعه‌ای از تحلیل‌های اکتشافی، پایایی و تحلیل رابطه ساختاری خطی (LISREL) به منظور مشخص کردن معتبرترین و پایاترین آیتم‌های دلبستگی به خداوند بعد از تخصیص آیتم‌ها به‌طور مناسب انجام شد. آیتم‌هایی که از طرح اولیه حذف شدند هماهنگی لازم را با بخش اولیه نداشتند و یا هم‌بستگی کلی آنها کمتر از ۰/۴۵ بود. تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی آیتم‌های نه‌گانه دلبستگی به خداوند با استفاده از چرخش

مورب، دو جزء با مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک را آشکار کرد (مقادیر ویژه: عامل یک = $5/30$ ، عامل دو = $1/26$). شش مورد، از جمله سه مورد بازتاب‌کننده دلبستگی اجتنابی و سه مورد بازتاب‌کننده دلبستگی ایمن، با مؤلفه اصلی اولیه هماهنگ بودند و برای 59 درصد از واریانس محاسبه شدند. سه مورد باقی‌مانده که برای 14 درصد از واریانس محاسبه شده بود، در جزء دوم تفسیر به‌عنوان دلبستگی اضطراب به خدا هماهنگ شد. نتایج نشان داد هم‌بستگی بین مقیاس‌های اجتناب و اضطراب مثبت و نسبتاً قوی ($r = 0/56$, $p < 0/001$) بود و هنگامی که پذیرش اجتماعی از لحاظ آماری کنترل شد، این هم‌بستگی یکسان باقی ماند ($r = 0/53$, $p < 0/001$). نتایج تحلیل با تعیین سه خرده‌مقیاس سبک دلبستگی ایمن به خدا، سبک دلبستگی اجتنابی به خدا و سبک دلبستگی اضطرابی به خدا، روایی سازه^۱ مقیاس دلبستگی به خدا را تأیید کرد (روان و کرک پاتریک، ۲۰۰۲). روایی هم‌زمان^۲ مقیاس دلبستگی به خدا از طریق اجرای هم‌زمان مقیاس‌های رابطه (بارتولومئو و هوروتیز، ۱۹۹۱)؛ برآورد ۴۰ مقوله‌ای پنج ویژگی شخصیت (ساوسیر، ۱۹۹۴)؛ پرسش‌نامه پاسخ‌دهی جامعه‌پسند (پاول‌هاس و رید، ۱۹۹۱)؛ مقیاس خدای با محبت و خدای کنترل‌کننده (بنسون و اسپیلکا، ۱۹۷۳)؛ مقیاس درونی و بیرونی (آلپورت و راس، ۱۹۶۷)؛ مقیاس راست‌دینی عقیده‌ای (باستون، شوئنزاد و ونیتس، ۱۹۹۳)؛ مقیاس اضطراب مرگ (تمپلر، ۱۹۷۰)؛ مقیاس اضطراب آشکار (بندیک، ۱۹۵۶) و عاطفه مثبت، عاطفه منفی (واتسون، کلارک و تلگن، ۱۹۸۴) ارزیابی شد. نتایج ضرایب هم‌بستگی پرسون نشان داد که بین نمره آزمودنی‌ها در سبک دلبستگی اجتنابی به خدا و زیرمقیاس‌های تصویر خدای با محبت و جهت‌گیری مذهبی درونی یک رابطه منفی قوی ($r = -0/74$ و $r = -0/60$) و با خشنودی، وظیفه‌شناسی و خودفربایی رابطه منفی متوسط ($r = -0/32$ ، $r = -0/21$ و $r = -0/24$) و با تصویر خدای کنترل‌کننده رابطه مثبت قوی ($r = 0/55$) و با روان‌رنجوری و دلبستگی اضطرابی بزرگ‌سال رابطه مثبت متوسط ($r = 0/22$ و $r = 0/21$) یافت شد. همچنین، بین نمره آزمودنی‌ها در سبک دلبستگی اضطرابی به خدا و زیرمقیاس‌های خشنودی، تصویر خدای با محبت و جهت‌گیری مذهبی درونی رابطه منفی متوسط ($r = -0/21$ ، $r = -0/28$ و $r = -0/29$) و با دلبستگی اضطرابی بزرگ‌سال، روان‌رنجوری، تصویر خدای کنترل‌کننده، جهت‌گیری مذهبی بیرونی، اضطراب آشکار و عاطفه منفی رابطه مثبت متوسط ($r = 0/29$ ، $r = 0/31$ و

1. construct validity
2. concurrent validity

$r = 0/35$ ، $r = 0/38$ ، $r = 0/25$ و $r = 0/25$ پیدا شد. این هم‌بستگی‌ها شواهد اعتبار تفکیکی مقیاس دلبستگی به خدا را ارائه می‌دهد (روات و کرک پاتریک، ۲۰۰۲). این بدان معنی است که ابعاد دلبستگی به خدا صرفاً انعکاس یک سبک کلی‌تر دلبستگی به بزرگ‌سالان نیست. این نتایج نشان‌دهنده‌ی روایی درونی کافی مقیاس دلبستگی به خدا است.

ب - پرسش‌نامه واکنش در رخداد‌های زندگی

این پرسش‌نامه که غباری بناب و همکاران (۱۳۸۱) آن را تهیه کرده‌اند مشتمل بر موقعیت فرضی است. هر موقعیت مفروض، به سه قسمت (الف، ب، ج) تقسیم شده است؛ بدین ترتیب که نخست یک موقعیت مفروض که تا حدی غیرقابل کنترل و از حیطة اختیار و توان فرد خارج است ارائه می‌شود، به دنبال آن سه سؤال کلی مطرح می‌شود: در قسمت اول (الف) اقدام عملی فرد در برخورد با آن موقعیت سؤال می‌شود و سپس سؤالات اقدام در قالب پنج مقوله (توکل به خدا، تفویض، خود، دیگران و طبیعت) مطرح می‌شوند، پاسخ فرد به هریک از سؤالات نیز در یک مقیاس پنج‌درجه‌ای (کاملاً موافقم، موافقم، بینابین، مخالفم، کاملاً مخالفم) رتبه‌بندی می‌شود. در قسمت بعد (ب) از فرد پرسیده می‌شود که وقوع آن رویداد یا حادثه را به چه عاملی نسبت می‌دهد و همان پنج مقوله (توکل، تفویض، خود، دیگران و طبیعت) به عنوان الگوهای اسنادی فرد ارائه می‌شوند. در قسمت سوم (ج) نیز حالت‌های احساسی فرد در مقابل رویداد یا موقعیت (اعم از حالات مثبت و منفی) در قالب سه بعد سؤال می‌شود که عبارت‌اند از: امیدواری در مقابل ناامیدی، آرامش در مقابل اضطراب و صبر و تحمل در مقابل اعتراض و عصیان.

پرسش‌نامه راهیابی در حوادث و رخداد‌های زندگی مبتنی بر نظریه‌ی برخاسته از مطالعه‌ی متون اسلامی است که رفتار متوکلا نه را مبتنی بر سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری می‌داند. از نظر تهیه ابزار مورد نظر مبتنی بر مصاحبه‌های طولانی با اساتید و دانشجویان حوزه و دانشگاه بوده و به علاوه، از جملات تکمیل‌کردنی و از پاسخ‌های باز دانشجویان به موقعیت‌های سخت و دشوار در سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری به عمل آمده است. بارها موقعیت‌های مختلف و جواب‌های داده‌شده به موقعیت‌ها، امتحان شده تا بهترین موقعیت‌ها شناسایی و انتخاب شود. پس از مطالعات مقدماتی، ده موقعیت که بهترین موقعیت تشخیص داده‌شده‌اند باقی مانده است. این پرسش‌نامه همسانی درونی بالایی را نشان می‌دهد. نتایج آلفای کرونباخ، برای بعد اقدام این پرسش‌نامه ۰/۸۸، برای بعد اسناد آن ۰/۸۵ و همسانی درونی کل آزمون نیز ۰/۹۲ است که بیانگر همسانی درونی بالای آن است.

ج- پرسش‌نامه عزت نفس کوپراسمیت

برای ارزیابی میزان عزت نفس افراد مطالعه‌شده، از پرسش‌نامه عزت نفس کوپراسمیت (۱۹۶۷) استفاده شد. این پرسش‌نامه در سال‌های اخیر به‌طور گسترده‌ای در پژوهش‌های روان‌شناسی به‌کار رفته است و فرم «الف» آن، دارای ۵۸ ماده است که هشت ماده آن دروغ‌سنج است. چنانچه آزمودنی از هشت ماده دروغ‌سنج بیش از چهار نمره بیاورد به آن معنی است که اعتبار آزمون پایین است و آزمودنی سعی کرده است خود را بهتر از آن چیزی که هست جلوه دهد. شیوه نمره‌گذاری این آزمون به‌صورت صفر و یک است. در مجموع، ۵۰ ماده آن به چهار مقیاس عزت نفس خود، عزت نفس اجتماعی، عزت نفس خانوادگی و عزت نفس تحصیلی تقسیم می‌شود. این مقیاس علاوه بر چهار خرده‌مقیاس، یک نمره کلی به‌دست می‌دهد. بدیهی است حداقل نمره‌ای که یک فرد می‌تواند بگیرد صفر و حداکثر آن ۵۰ است. افرادی که در این آزمون نمره بیشتری کسب کنند، عزت نفس بالاتری دارند. به این صورت فردی که در این آزمون نمره بالاتر از ۲۵ کسب کند عزت نفس بالا و فردی که پایین‌تر از این مقدار به‌دست آورد، عزت نفس پایینی دارد.

در پژوهش‌های متعدد به روایی و اعتبار بالای پرسش‌نامه عزت نفس کوپراسمیت اشاره شده است (واتکینز و استیلا، ۱۹۸۰، احمد و همکاران، ۱۹۸۵، چی، ۱۹۸۵، برینکمن و همکاران، ۱۹۸۹؛ به نقل از به‌پژوه و همکاران، ۱۳۸۶). در مطالعه شکرکن و نیسی (۱۳۷۳) که بر روی دانش‌آموزان سال اول تا سوم دبیرستان‌های نجف‌آباد انجام شد، ضرایب اعتبار از طریق روش هم‌بسته‌کردن نمره‌های آزمون با معدل سال آخر آنان محاسبه شد. ضرایب به‌دست‌آمده برای پسران ۰/۶۹ و برای دختران ۰/۷۱ بودند که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بوده است. همچنین، ضرایب پایایی آزمون به روش بازآزمایی برای دانش‌آموزان پسر و دختر به‌ترتیب ۹۰ و ۹۲ گزارش شده است. در تحقیق پورفرجی (۱۳۸۰) ضرایب پایایی مقیاس کوپراسمیت از لحاظ روان‌سنجی ضریبی مقبول بود. در تحقیق حاضر روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۵۲ برای تعیین پایایی پرسش‌نامه عزت نفس از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که برای کل پرسش‌نامه به‌ترتیب برابر با ۰/۶۰ و ۰/۷۰ است.

یافته‌ها

در جدول ۱، نتایج حاصل از ضرایب هم‌بستگی پیرسون مابین سن، انواع صبر، روش‌های مقابله‌ای دیگر، انواع دلبستگی، نمره کل عزت نفس و نمره کل صبر آورده شده است.

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱. سن	۱۱/۰	۶۱/۰	۵۰/۰	۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۲. صبر خاص		۶۱/۰	۶۱/۰	۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۳. صبر عام			۶۱/۰	۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۴. روش‌های مقابله‌ای دیگر				۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۵. دلبستگی ایمن					۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۶. دلبستگی اضطرابی						۸۰/۰	۷۰/۰	۸۰/۰	۶۱/۰
۷. دلبستگی اجتنابی							۸۰/۰	۷۰/۰	۶۱/۰
۸. نمره کل عزت نفس								۸۰/۰	۶۱/۰
۹. نمره کل صبر									۶۱/۰

جدول ۱. نتایج حاصل از ضرایب هم‌بستگی پیرسون مابین انواع صبر، روش‌های مقابله‌ای دیگر انواع دلبستگی، نمره کل عزت نفس و نمره کل صبر

$$p < 0/01^{**}, \quad p < 0/05^{**}$$

یافته‌های به‌دست‌آمده از جدول بالا نشان می‌دهد که با توجه به نتایج آزمون ضریب هم‌بستگی رابطه بین صبر خاص با صبر عام ($r = 0/74$) در سطح $P < 0/01$ معنادار شده است؛ علاوه بر آن، هر دو نوع صبر خاص و عام رابطه منفی و معناداری را در سطح $P < 0/01$ با روش‌های مقابله‌ای دیگر داشته‌اند. رابطه بین صبر خاص با انواع دلبستگی نشان داد که صبر خاص با دلبستگی ایمن رابطه مثبت و معناداری در سطح $P < 0/01$ دارد ($r = 0/44$)

و هم‌بستگی صبر خاص با دلبستگی اجتنابی نیز در سطح $P < 0/01$ منفی و معنی‌دار بوده است ($r = -0/37$)، اما رابطه بین صبر خاص با دلبستگی اضطرابی هرچند که منفی بود، معنادار نشده است. همچنین، نتایج نشان داد که رابطه بین صبر عام با هر سه نوع دلبستگی معنادار بوده ولی رابطه صبر عام با دلبستگی ایمن مثبت و با دلبستگی‌های اضطرابی و اجتنابی منفی گزارش شده است. یافته‌ها حاکی از آن بود که صبر خاص هیچ‌گونه رابطه معناداری با نمره کل عزت نفس ندارد اما رابطه بین صبر عام با نمره عزت نفس در سطح مثبت و معناداری بوده است ($r = 0/21$). در نهایت، رابطه بین انواع صبر با نمره کل صبر بیانگر آن است که صبر خاص ($r = 0/93$) (= و صبر عام ($r = 0/94$) رابطه مثبت و معناداری در سطح با نمره کل خود دارند.

همچنان که از نتایج آزمون ضریب هم‌بستگی برمی‌آید رابطه بین روش‌های مقابله‌ای دیگر با دلبستگی ایمن معنادار نشده است اما این رابطه با دلبستگی‌های اضطرابی ($r = 0/32$) و اجتنابی ($r = 0/25$) مثبت و در سطح $P < 0/01$ معنا شده است. همچنین، مابین روش‌های مقابله‌ای دیگر با نمره کل عزت نفس هم‌بستگی منفی و معناداری در سطح $P < 0/05$ حاصل شده اما رابطه بین روش‌های مقابله‌ای و نمره کل صبر هم‌بستگی منفی و معناداری در سطح $P < 0/01$ به دست آمده است.

بین دلبستگی ایمن با دلبستگی اضطرابی و اجتنابی هم‌بستگی منفی و معناداری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد؛ علاوه بر آن، هم‌بستگی دلبستگی اضطرابی با دلبستگی اجتنابی در سطح $P < 0/01$ مثبت و معنادار بوده است ($r = 0/56$). همچنین، رابطه بین دلبستگی ایمن با نمره کل عزت نفس در سطح $P < 0/01$ مثبت و معنادار بوده است و این در حالی است که رابطه مابین دلبستگی‌های اضطرابی و اجتنابی با نمره کل عزت نفس در سطح $P < 0/05$ منفی و معنادار بوده است. در نهایت، رابطه بین دلبستگی ایمن با نمره کل صبر نشان‌دهنده آن است که این رابطه مثبت بوده و در سطح خطای کمتر از یک صدم معنادار است ($r = 0/44$) و رابطه بین دلبستگی اجتنابی نیز با نمره کل صبر منفی و در سطح خطای کمتر از یک صدم معنادار شده است ($r = 0/4$). اما یافته‌ها حکایت از آن دارند که هیچ‌گونه رابطه معناداری بین دلبستگی اضطرابی با نمره کل صبر وجود ندارد.

از آنجاکه در جدول ۱ دو متغیر دلبستگی ایمن و اجتنابی هم‌بستگی منفی بسیار بالایی را با یکدیگر نشان داده‌اند ($r = -0/9$)؛ همچنین، با توجه به پیشینه پژوهش که نشان داد متغیر دلبستگی ایمن اهمیت زیادی در بالارفتن عزت نفس دارد؛ از این رو، متغیر دلبستگی اجتنابی از تحلیل حاضر کنار گذاشته شده است. در جدول ۲ نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی نمره کل

عزت نفس بر حسب دلبستگی ایمن و اضطرابی گزارش شده است.

در مرتبه اول متغیر دلبستگی ایمن و در مرتبه دوم متغیر دلبستگی اضطرابی وارد تحلیل رگرسیون شده است. با ورود متغیر دلبستگی ایمن و در مرتبه اول اندازه $R^2 R^2$ حدود ۰/۱۲۷ بوده است و با ورود متغیر دلبستگی اضطرابی در مرتبه بعد این اندازه به حدود ۰/۱۵۳ افزایش یافته است. بیشترین میزان متغیر واریانس $R^2 R^2 \Delta$ در مرتبه اول پس از ورود دلبستگی ایمن ($R^2 = ۰/۱۲۷$) انجام می‌گیرد که حاکی از اهمیت مؤلفه ذکرشده در پیش‌بینی تغییرات نمره کل عزت نفس است. به‌طور کلی تنها در مرتبه اول، آزمون‌های معناداری تغییر واریانس $FF \Delta$ در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار شده است.

جدول ۲. تحلیل واریانس رگرسیون سلسله‌مراتبی نمره کل عزت نفس بر حسب متغیرهای دلبستگی اضطرابی و ایمن

منابع تغییرات	SS	Df	R^2	MS	F	P
رگرسیون	۱۲۵۷/۷۹	۲	۰/۱۲۷	۶۲۸/۹	۱۱/۶۲	۰/۰۰۰
باقیمانده (خطا)	۶۹۸۴/۹۶	۱۲۹	۰/۱۵۳	۵۴/۱۵		
جمع کل	۸۲۴۲/۷۵	۱۳۱				

از نتایج جدول بالا چنین استنباط می‌شود که هر دو پیش‌بین در هر مرتبه ورود اثر معناداری را در سطح $P < ۰/۰۱$ نشان می‌دهند. در جدول ۳ ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی نمره کل عزت نفس بر حسب دو متغیر پیش‌بین دلبستگی ایمن و اضطرابی گزارش شده است.

جدول ۳. ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون هم‌زمان نمره کل عزت نفس بر حسب سه نوع دلبستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

شاخص‌های آماری	ضریب b	خطای معیار b	B	t	P	عدد ثابت (A)
دلبستگی ایمن	۱/۹۸	۰/۴۵۴	۰/۳۶	۴/۳۶	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴
دلبستگی ایمن	۱/۶۴	۰/۴۸۱	۰/۳	۳/۴۱	۰/۰۰۱	
دلبستگی اضطرابی	-۰/۹۸	۰/۵۰۲	-۰/۱۷	-۱/۹۶	۰/۰۵۳	۲۸/۹۸

در جدول ضریب رگرسیون مشخص شد که هر دو متغیر پیش‌بین (دلبستگی ایمن و دلبستگی اضطرابی) وارد شده است، اجرای آزمون t برای معناداری ضرایب تبیین بیانگر آن است که تنها متغیر دلبستگی ایمن در سطح $P < 0/01$ معنادار شده است و متغیرهای پیش‌بین دیگر از معادله خارج شده‌اند.

به‌منظور بررسی اینکه آیا صبر خاص دانشجویان را می‌توان از روی نوع دلبستگی آنان پیش‌بینی کرد، در گام اول دلبستگی ایمن وارد تحلیل شده که به‌تنهایی حدود $0/20$ تغییرات صبر خاص را پیش‌بینی می‌کند. در گام دوم دلبستگی اضطرابی و اجتنابی وارد معادله شده‌اند. میزان R^2 افزایشی نشان نداده است و به حدود $0/20$ رسیده است. همچنان‌که ملاحظه می‌شود بیشترین میزان نمو واریانس ΔR^2 نیز در گام اول که متغیر دلبستگی ایمن در آن وارد معادله شده است در حدود $(R^2 = 0/20)$ است. در جدول ۴ خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام‌به‌گام صبر خاص دانشجویان برحسب متغیرهای واردشده گزارش شده است.

جدول ۴. خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام‌به‌گام صبر خاص برحسب متغیرهای واردشده دلبستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

منابع تغییرات	SS	df	R^2	MS	F	P
رگرسیون	۷۴۴/۰۷	۳	۰/۲۰۲	۲۴۸/۰۲	۱۰/۳۴	۰/۰۰۰۱
باقیمانده (خطا)	۲۹۰۲/۷۸	۱۲۱	۰/۲۰۴	۲۳/۹۹		
جمع کل	۸۲۴۲/۷۵	۱۳۱				

همان‌گونه که مقدار F مشاهده‌شده نشان می‌دهد، در هر دو گام تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد اثرات متغیرهای واردشده در هر گام در سطح $P < 0/01$ معنادار شده است. با توجه به این امر در جدول ۵ ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام صبر خاص دانشجویان برحسب انواع دلبستگی در گام دوم آورده شده است.

جدول ۵: ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون هم‌زمان نمره کل عزت نفس برحسب سه نوع دلبستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

شاخص‌های آماری	ضریب b	خطای معیار b	B	t	P	عدد ثابت (A)
دلبستگی ایمن	۱/۸۶	۰/۷۷	۰/۵	۲/۴۲	۰/۰۱۷	۲۵/۵۳

۲۸/۹۸	۰/۸۰	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۴۳	۰/۱۱	دلبستگی اجتنابی
	۰/۸۴	۰/۲	۰/۰۵	۰/۹۹	۰/۲	دلبستگی اضطرابی

جدول ضریب رگرسیون در گام دوم نشان می‌دهد که تنها ضریب رگرسیون متغیر دلبستگی ایمن بر اساس آزمون معناداری t در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار شد.

به منظور پاسخ‌گویی به سؤال «آیا صبر عام دانشجویان را می‌توان از روی نوع دلبستگی آنان پیش‌بینی کرد؟» از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شده است تا مشخص شود که کدام یک از متغیرهای پیش‌بین به ترتیب بیشترین هم‌بستگی را با صبر عام دانشجویان داشته‌اند. در جدول ۶ تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام صبر عام دانشجویان بر حسب متغیرهای پیش‌بین انواع دلبستگی گزارش شده است.

همچنان که ملاحظه می‌شود، در گام اول دلبستگی ایمن وارد تحلیل شده که به تنهایی حدود ۱۷ درصد تغییرات صبر عام را پیش‌بینی می‌کند و پس از آن در گام دوم متغیرهای دلبستگی و اجتنابی وارد تحلیل شده‌اند که با ورود آنان به معادله میزان R^2 به حدود ۰/۱۸۵ رسیده است. به طور کلی بیشترین میزان تغییر واریانس $R^2 \Delta$ نیز در گام اول با ورود متغیر دلبستگی ایمن با تحلیل $R^2 = ۰/۱۷۱$ بوده که در همین گام، آزمون معناداری واریانس یا $FF \Delta$ اثر معناداری را در سطح $P < ۰/۰۱$ نشان داده است. در جدول ۶ خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام‌به‌گام صبر عام دانشجویان بر حسب متغیرهای وارده شده آمده است.

جدول ۶. خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام‌به‌گام صبر عام بر حسب متغیرهای وارد شده دلبستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

منابع تغییرات	SS	df	R^2	MS	F	P
رگرسیون	۷۵۲/۱۵	۳	۰/۱۷۱	۲۵۰/۷۲	۹/۲۳	۰/۰۰۰
باقیمانده (خطا)	۳۳۱۴/۱۷	۱۲۲	۰/۱۸۵	۲۷/۱۷		
جمع کل	۴۰۶۶/۳۳	۱۲۵				

همان‌طور که مقدار F مشاهده شد، در هر دو گام تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد، اثرهای متغیرهای وارد شده در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار شده است. این امر نشان می‌دهد که حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بین متغیر وابسته را تبیین می‌کند. برای آزمون اینکه کدام یک از متغیرهای صبر، متغیر ملاک یعنی کیفیت دلبستگی را پیش‌بینی می‌کنند از تحلیل و آزمون ضرایب تبیین استفاده شد که در جدول ۷ این ضرایب نشان داده شده‌اند.

جدول ۷. ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام صبر عام بر حسب دلبستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

شاخص‌های آماری متغیرها	ضریب b	خطای معیار b	B	T	P	عدد ثابت (A)
دلبستگی ایمن	۱/۴۳	۰/۸۱۶	۰/۳۶	۱/۷۵	۰/۰۸۳	۳۲/۱۴
دلبستگی اضطرابی	-۰/۰۵	۰/۴۵۲	-۰/۱۲	-۱/۱۱	۰/۲۷۰	
دلبستگی اجتنابی	-۰/۰۶	۱/۰۵	-۰/۰۱	-۰/۰۵	۰/۹۵۸	

همان‌گونه که نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد، مقدار ضرایب رگرسیون هیچ‌یک از متغیرهای پیش‌بینی انواع دلبستگی با توجه به آزمون معناداری t در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار نشده‌اند؛ از این‌رو، از ارائه معادله رگرسیون نیز خودداری می‌شود. سؤال بعدی در راستای برآورد میزان صبوری دانشجویان از کیفیت دلبستگی آنان است.

«آیا میزان کل صبر دانشجویان را می‌توان از روی نوع دلبستگی آنان پیش‌بینی کرد؟» برای بررسی این سؤال پژوهش تحلیل رگرسیون گام به گام برای متغیر ملاک نمره کل صبر بر حسب متغیرهای پیش‌بین انواع دلبستگی اجرا شد تا مشخص شود که متغیرهای پیش‌بین متغیرهای ملاک را دارند. برای این امر تحلیل رگرسیون به روش گام به گام انجام شد که در جدول ۸ آورده شده است. متغیر دلبستگی ایمن تحلیل شده می‌تواند به‌تنهایی در حدود ۲۱ درصد از تغییرات میزان کل صبر را پیش‌بینی کند. با ورود متغیرهای دلبستگی اضطرابی و اجتنابی در گام دوم تحلیل میزان R^2 افزایشی را نشان نداده و به حدود ۰/۲۰۸ رسیده است. همچنان که نتایج این جدول نشان می‌دهد بیشترین میزان تغییر واریانس یا $R^2 \Delta$ نیز در گام اول با ورود دلبستگی ایمن به تحلیل ($R^2 = ۰/۲۰۷$) رسیده است که آزمون معناداری واریانس یا $FF \Delta$ همان نیز در همین گام اثر معناداری را در سطح $P < ۰/۰۱$ نشان داده است. در جدول ۸ خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام به گام میزان صبر دانشجویان بر حسب متغیرهای دلبستگی گزارش شده است.

جدول ۸. خلاصه تحلیل واریانس رگرسیون گام به گام صبر کل بر حسب متغیرهای وارد شده دل‌بستگی

اجتنابی، اضطرابی و ایمن

منابع تغییرات	SS	df	R ^۲	MS	F	p
رگرسیون باقی مانده (خطا)	۲۶۷۴	۳	۰/۲۱	۸۹۱/۳۴	۱۰/۱۳	۰/۰۰۰
رگرسیون	۱۰۲۰۵/۸۶	۱۱۶	۰/۲۱	۸۷/۹۸		
جمع کل	۱۲۸۷۹/۸۷	۱۱۹				

با توجه به نتایج حاصل از جدول بالا، مقدار مشاهده شده در هر دو گام تحلیل رگرسیون را در سطح $P < ۰/۰۵$ در هر گام نشان داده است؛ بنابراین، در جدول ۹ ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام میزان صبر دانشجویان بر حسب انواع دل‌بستگی در گام دوم آورده شده است.

جدول ۹. ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام صبر عام بر حسب دل‌بستگی اجتنابی، اضطرابی و ایمن

شاخص‌های آماری متغیرها	ضریب b	خطای معیار b	B	T	p	عدد ثابت (A)
دل‌بستگی ایمن	۳/۲۸	۱/۴۹۳	۰/۴۶	۲/۱۹	۰/۰۳	۵۷/۰۳
دل‌بستگی ایمن	-۰/۲۵	۰/۸۴۱	۰/۰۳	-۰/۲۹	۰/۷۹۶	
دل‌بستگی اضطرابی	۰/۶۱	۱/۹۱۹	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۹۳۳	

بر اساس یافته‌های جدول ۹ تنها مقدار ضریب رگرسیون دل‌بستگی ایمن در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار شده و با توجه آزمون معناداری t ضریب رگرسیون سایر متغیرهای پیش‌بین در سطح معنادار نشده است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که در این پژوهش بین نمره کل عزت نفس با نمره کل صبر دانشجویان رابطه مثبت و معناداری در سطح $P < ۰/۰۵$ وجود دارد. در پژوهشی که شجاعی (۱۳۸۲) درباره ارتباط بین توکل به خدا و عزت نفس انجام داده است، نتیجه به دست آمده

حاکمی از آن بود که بین عزت نفس و توکل به پروردگار، هم در بعد اسنادی و هم در بعد اقدامی رابطه مثبت و معناداری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد و از آنجا که صبر نیز همانند توکل یکی از ارزش‌های مقابله‌ای مذهبی است می‌توان انتظار داشت که بین صبر و عزت نفس رابطه مثبت معناداری وجود داشته باشد. هارتر (۱۹۸۳)، به نقل از پوپ و همکاران، (۱۹۸۸) براساس مطالعات خود دریافت که افراد بهره‌مند از عزت نفس هم احساس سودمندی فردی بهتر و هم احساس کنترل بیشتری می‌کنند. آرژیل و هالامی (۱۹۹۷) نیز بیان می‌کند که بیشتر تحقیقات بین رابطه مثبت بین مذهبی‌بودن و عزت نفس است. نتایج پژوهش‌های الیسون (۱۹۹۳)، به نقل از آرژیل و هالامی؛ (۱۹۹۷)، پارگامنت و همکاران (۱۹۹۸)؛ به نقل از وانگ، (۲۰۰۰) کراوز و همکاران (۱۹۹۱)، به نقل از پارگامنت، کونینگ و پرز، (۲۰۰۰) و پژوهشگران دیگر نیز نشان داده است که مقابله‌های مذهبی و فعالیت‌های مذهبی با عزت نفس هم‌بستگی داشته و در ارتباط است؛ از این‌رو، نتایج یافته‌های این پژوهشگران در جهت یافته پژوهشگران حاضر بوده و آن را تأیید می‌کند.

در زمینه دل‌بستگی نیز دل‌بستگی ایمن بین مادر (یا مراقب) ایجاد می‌شود که مبنای دل‌بستگی پدر، دیگران (و درنهایت خدا) می‌شود. در دل‌بستگی ایمن الگوهای پویای درونی خود و دیگری فعال می‌شوند و شکل می‌گیرند. بدین‌صورت که کودکی که مراقبت‌های لازم را داشته، احساس خودارزشمندی می‌کند و معتقد است که استحقاق دوست‌داشته‌شدن را دارد و فرد دیگر را نیز قابل اعتماد می‌داند (گومز و مک‌لارن، ۲۰۰۷؛ لیبیل، کارلو و روسچ، ۲۰۰۴؛ پارکر و بنسون، ۲۰۰۴؛ کسیدی، ۲۰۰۱؛ موریس، مسترز و ون‌دن‌برگ، ۲۰۰۳؛ پیتروناکو، فلامن بارت، ۲۰۰۰) که با یافته‌های پژوهش حاضر که بین دل‌بستگی ایمن و نمره کل صبر رابطه معناداری به‌دست آمد همسو است. همچنین، پژوهش پیتروناکو و فلدمن بارت (۲۰۰۰) که دریافت افراد با دل‌بستگی اضطرابی و سازمان‌نیافته دارای اعتماد به نفس پایین‌تری نسبت به افراد با دل‌بستگی ایمن هستند با یافته‌های پژوهش حاضر همسو است.

نتایج در زمینه پیش‌بینی میزان عزت نفس دانشجویان از روی نوع دل‌بستگی آنان نشان داد که تنها متغیر دل‌بستگی ایمن در پیش‌بینی کردن میزان عزت نفس دانشجویان سهم بسزایی داشته است و متغیر دل‌بستگی اجتنابی نیز به دلیل هم‌بستگی بسیار بالا با متغیر دل‌بستگی ایمن و همپوشی با این متغیر از تحلیل کنار گذاشته شد. درباره نقش دل‌بستگی به خدا و عزت نفس پژوهشی یافت نشد، تنها بنوسن و اپلیکا (۱۹۷۳)؛ به نقل از گرینکویست و هاگگل، (۲۰۰۲) دریافتند که میان تصور مثبت و حمایتگر از خدا با عزت نفس بالا ارتباط وجود دارد. اما ارتباط بین انواع سبک‌های

دلبستگی عزت نفس در چندین پژوهش بررسی شده است. کولینز و رید (۱۹۹۰)، فینی و نولر (۱۹۹۰) و بارتولومی و هارویتس (۱۹۹۱) در بررسی‌های خود دریافتند که میان دلبستگی ایمن با عزت نفس بالا و دلبستگی نایمن با عزت نفس پایین ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. بیلسم (۱۹۹۷) و آرمسدن و کریمبرک (۱۹۸۷؛ به نقل از دانشیان، ۱۳۷۸) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نوجوانان با دلبستگی ایمن، عزت نفس بالاتری داشته و از زندگی نیز رضایت بیشتری دارند. نتایج حاصل از تحقیقات ذکرشده در راستای پژوهش حاضر است.

همچنین، یافته‌ها نشان دادند که متغیرهای دلبستگی اضطرابی و اجتنابی، تأثیری در صبر خاص دانشجویان ندارند. ولی متغیر دلبستگی ایمن توانسته است صبر خاص دانشجویان را پیش‌بینی کند. بر طبق آیات موجود در قرآن همچون «خداوند همیشه با صابران است» (انفال: ۴۶) و اینکه پیامبران اولوالعزم که محبوب پروردگار بوده و از حبّ عمیق ذاتی در رابطه با خداوند بهره‌مند بوده‌اند نیز در قرآن مجید با صفت صابر توصیف شده‌اند: «ای رسول ما، تو هم مانند پیغمبران اولوالعزم صبور باش» (احقاف: ۳۵)؛ تمامی این موارد حاکی از آن است که مابین صبر، محبت و امنیت در دسترس بودن و درنهایت، دلبستگی و ایمنی رابطه وجود دارد. هرچند به علت تازگی موضوع، مورد پژوهش از نظر تجربی و تحقیقاتی موجود نیست. آیات عنوان‌شده از لحاظ نظری با یافته‌های بالا همسو بوده و نشان می‌دهد که خداوند به عنوان انگاره دلبستگی همیشه در دسترس و در کنار انسان‌های صبور است. هرچند که صبر عام از نظر کیفیت و اصالت با صبر خاص تفاوت جوهری دارد و در صبر عام فرد سعی می‌کند که با مقاومت و پافشاری خود را در میدان صبر نگه دارد تا اینکه رفته‌رفته صفت صبر برای او سنجیه و جزء خلق و خوی وی محسوب شود، در صبر خاص فرد به راحتی و به خودی خود می‌تواند صبر داشته باشد و لزومی به پافشاری و زحمت فراوان نیست. با اینهمه به صبر عام نیز در متون اسلامی توصیه شده است و شاید این امر به خاطر رسیدن تدریجی فرد به درجه صبر خاص است. برای مثال، خداوند در قرآن کریم در آیه ۲۰۰ سوره آل عمران می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ». ابن تیم جوزیه در کتاب عدت الصابرين و ذخیرت الشاکرين از حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) نقل فرموده که «و من يتصبر يصبره الله» (جوزیه، ۱۹۸۹: ص ۲۰). در این حدیث و آیه ذکرشده، بر تبصر و مصابره تأکید شده است که انواع صبر هستند. با این وجود، انتظار می‌رود افرادی که از صبر خاص بهره‌مند نیستند، هرچند با مصابره و تبصر محسوب می‌شوند که دلبستگی ایمن با خداوند ندارند؛ بنابراین، هنگامی که رابطه ایمان با صبر در آیات و احادیث

مطرح می‌شود بیشتر به صبر اشاره می‌شود تا تصبر و مصابره. در پژوهش حاضر رابطه معناداری بین صبر عام و انواع دل‌بستگی پیدا نشده است و این امر از نظر تئوریک نیز قابل توجیه است. زیرا افرادی که دل‌بستگی ایمن با خداوند دارند جزء افرادی محسوب می‌شوند که صبر خاصی دارند. آیات فراوانی در قرآن مجید وجود دارد که رابطه میان صبر و ایمان را بیان داشته است. به عنوان مثال در آیه ۱۳۵ سوره بقره خداوند خود را یاور صابران می‌داند و در آیات ۵۸ و ۵۹ سوره عنکبوت خداوند کسانی را که در راه دین خدا صبر پیشه کنند وعده پاداشی نیکو داده است. از این گونه آیات چنین استنباط می‌شود که خداوند همواره افرادی را که در مصائب و مشکلات صبر پیشه می‌کنند تنها نمی‌گذارد و همیشه در کنار آنان است و این امر سبب می‌شود که ارتباط این افراد با خداوند قوی‌تر شده و دل‌بستگی ایمن آنها به پروردگار شدیدتر شود. پژوهش حاضر نیز همانند سایر پژوهش‌ها محدودیت‌هایی دارد و از جمله محدودیت‌هایش این است که در گردآوری اطلاعات این پژوهش تنها از پرسش‌نامه بهره گرفته شده است؛ از این رو، جنبه‌های علمی و رفتاری افراد صبور بررسی نشده است و به پژوهشگران علاقه‌مند در این زمینه پیشنهاد می‌شود که این جنبه‌ها را نیز بررسی کنند.

کتابنامه

۱. قرآن کریم. ۱۳۸۸. ترجمه ناصر مکارم شیرازی. قم: مرکز طبع و نشر قرآن کریم.
۲. به پژوه، احمد؛ خانجانی، مهدی؛ حیدری، محمود؛ شکوهی یکتا، محسن. ۱۳۸۶. «بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر عزت نفس دانش آموزان نایینا». پژوهش در سلامت روان‌شناختی. ۱، ۳. صص ۲۹-۳۷.
۳. پوپ، ای. هال. ام. اس، و کرای. هد، ای. ۱۹۸۸. افزایش احترام به خود در کودکان و نوجوانان. ترجمه پریسا تجلی. ۱۳۷۴. تهران. رشد.
۴. جوزیه، ابن‌قیم. ۱۹۸۹. عده‌الصابرین و ذخیره‌الشاکرین. بیروت. دار ابن کثیر.
۵. دانشیان، مهدیه. ۱۳۷۸. «رابطه دلبستگی به والدین و همسالان با شیوه‌های مقابله با فشار روانی و عزت نفس دانش آموزان دختر پایه سوم راهنمایی و دبیرستان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
۶. دیلمی، شیرویه ابن شهریار. ۱۴۰۶. الفردوس بمأمور الخطاب. تحقیق سعید ابن بسیونی زغلول. بیروت. دار الکتب العلمیه.
۷. شجاعی، محمدصادق. ۱۳۸۲. «رابطه توکل به خدا با حرمت خود». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. چاپ‌نشده. قم. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۸. شکرکن، حسین؛ نیسی، عبدالکاسم. ۱۳۷۳. «تأثیرات عزت نفس بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر و دختر دبیرستانی». مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی. اهواز. دانشگاه شهید چمران اهواز. چاپ اول. شماره اول.
۹. غباری‌بناب، باقر؛ خدایاری‌فرد، محمد؛ شکوهی یکتا، محسن؛ فقیهی، علی‌نقی. ۱۳۸۱. تهیه مقیاس اندازه‌گیری توکل به خدا و بررسی رابطه توکل با کاهش اضطراب در دانشجویان. طرح پژوهشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران. معاونت پژوهشی دانشگاه تهران.
۱۰. فیض کاشانی، محسن. بی‌تا. «راه روشن». محجه‌البیضاء، ترجمه سید محمدصادق عارف. مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۹.
۱۱. کلینی، محمد ابن یعقوب. ۱۴۲۱. اصول کافی. ترجمه و شرح محمدباقر کمره‌ای. ۱۳۷۹. تهران. اسوه.

12. Argyle, M. I., & Beit-Hallahmi, B. 1997. **The psychology of religious behavior. Belief and Experience.** London: Routledge.

13. Benson, P., & Spilka, B. (1973). **God image as a function of selfesteem and locus of control**. Journal for the Scientific Study of Religion, 12, 297-310.
14. Bowlby, J. (1973). **Attachment and loss 2: Separation, anger and anxiety**. London: The Hogarth Press.
15. Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. 1991. "**Attachment styles among young adults: A test of a four-category model**". Journal of Personality and Social Psychology. 61. P 226-244.
16. Brook, J.S., Whiteman, M., & Finch, S. 1993. "**Role of mutual attachment in drug use: A longitudinal study**". Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychology. 32(5). P 982-989. doi:10.1097/00004583-199309000-00015.
17. Burk, L. R., & Burkhart, B. R. 2003. "**Disorganized attachment as a diathesis for sexual deviance: Developmental experience and the motivation for sexual offending**". Aggression and Violent Behavior. 8. P 487-511. doi:10.1016/S1359-1789(02)00076-9.
18. Bylsma, W. H. 1997. "**Relation between adult attachment styles and global self-esteem**". Basic and Applied Social Psychology. 19 (1). P 1-16.
19. Cassidy, J. 2001. "**Truth, lies, and intimacy: An attachment perspective**". Attachment & Human Development. 3(2). P 121-155. doi:10.1080/14616730110058999.
20. Collins, N. L., Read, S. J. 1990. "**Adult attachment working models, and relationship quality in dating couples**". Journal of personality and Social Psychology. 58 (4). P 644-553.
21. Ethier, K.A., Kershaw, T.S., Lewis, J.B., Milan, S., Niccolai, L.M., & Ickovics, J.R. 2006. "**Selfesteem, emotional distress and sexual behavior among adolescent females: Interrelationships and temporal effects**". Journal of Adolescent Health. 38. P 268-274. doi:10.1016/j.jadohealth.2004.12.010.
22. Feeney, J., & Noller, P. 1990. "**Attachment style as a predictor of adult romantic relationships**". Journal of Personality and Social Psychology. 58. P 281-291.
23. Gomez, R., & McLaren, S. 2007. "**The inter-relations of mother**

- and father attachment, selfesteem and aggression during late adolescence". *Aggressive Behavior*. 33. P 160-169. doi:10.1002/ab.20181.
24. Granqvist, P. 2005. **"Attachment and religiosity in adolescence: Cross-sectional and longitudinal evaluations"**. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28. P 260-270.
25. Granqvist, P., & Hagekull, B. 2002. **Longitudinal predictions of religious change in adolescence: Contributions from attachment and relationship status**. Manuscript under revision for publication.
26. Hathaway, W. I., & Pargament, K. I. 1990. **"Intrinsic religiousness spiritual coping, and psychological competence: A covariance structure analysis"**. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 29. P 423- 441.
27. Higgins, G. E., Jennings, W. G., & Mahoney, M. 2010. **"Developmental trajectories of maternal and paternal attachment and delinquency in adolescence"**. *Deviant Behavior*. 31. 655-677. doi: 10.1080/01639620903415851.
28. Jacobs, J.E., Bleeker, M.M., & Constantino, M.J. 2003. **"The self-system during childhood and adolescence: Development, influences, and implications"**. *Journal of Psychotherapy Integration*. 13(1). 33-65. doi:10.1037/1053-0479.13.1.33.
29. Kirkpatrick, L. A. 2005. **Attachment, Evolution, and the psychology of religion**. New York: Guilford press.
30. Kostecky, K. L. 2005. **"Parental attachment, academic achievement, life events and their relationship to alcohol and drug use during adolescence"**. *Journal of Adolescence*. 28. P 665- 669. doi:10.1016/j.adolescence.2004.12.006.
31. Laible, D.J., Carlo, G., & Roesch, S.C. 2004. **"Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours"**. *Journal of Adolescence*. 27. P 703-716. doi:10.1016/j.adolescence. 2004.05.005.
32. Leary, M.R., Terdal, S.K., Tambor, E.S., & Downs, D.L. 1995. **"Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis"**. *Journal of Personality and Social Psychology*. 68(3). P 518-530.

- doi:10.1037/0022-3514.68.3.518.
33. MacDonald, T.K., & Martineau, A.M. 2001. **“Self-esteem, mood, and intentions to use condoms: When does low self-esteem lead to risky health behaviors?”** Journal of Experimental Social Psychology. 38. P 299-306. doi:10.1006/jesp.2001.1505.
 34. McCarthy, G., & Taylor, A. 1999. **“Avoidant/ambivalent attachment style as a mediator between abusive childhood experiences and adult relationship difficulties”**. Journal of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines. 40(3). P 465-477. doi:10.1111/1469- 7610.00463.
 35. Mischel, W. 1974. **“Process in delay of gratification”**. In, D. Berkowitz (ed). Advances in Experimental Social Psychology, Vol. 7. P 249-292.
 36. Muris, P., Meesters, C., & van den Berg, S. 2003. **“Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents”**. Journal of Child and Family Studies. 12(2). P 171-183. doi:1062-1024/03/0600-0171/0.
 37. O’Koon, J. 1997. **“Attachment to parents and peers in late adolescence and their relationship with self-image”**. Adolescence. 32(126). P 471-482.
 38. Pace, U. & Zappulla, C. 2011. **“Problem behaviors in adolescence: The opposite role played by insecure attachment and commitment strength”**. Journal of Child & Family Studies. 20. P 854-862. doi: 10.1007/s10826-011-9453-4.
 39. Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. M. 2000. **“The many methods of religious coping: Development and initial validation of the RCOPE”**. Journal of Clinical Psychology. 56(4). P 519-43.
 40. Parker, J.S. & Benson, M.J. 2004. **“Parent-adolescent relations and adolescent functioning: Selfesteem, substance abuse, and delinquency”**. Adolescence. 39(155). P 519-530.
 41. Pietromonaco, P.R., & Feldman Barrett, L. 2000. **“The internal working models concept: What do we really know about the self in relation to others?”** Review of General Psychology.4(2). P 155-175. doi:10.1037/1089-2680.4.2.155.
 42. Resnick, M.D., Bearman, P.S., Blum, R.W., Bauman, K.E., Harris, K.M.,

- Jones, J., Tabor, J., Beuhring, T., Sieving, R.E., Shew, M., Ireland, M., Bearinger, L.H., & Udry, J.R. 1997. **“Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health”**. The Journal of the American Medical Association. 278(10). P 823-832. doi:10.1001/jama.1997.03550100049038.
43. Rohner, R.P. 2004. The parental **“acceptance-rejection syndrome”**: Universal correlates of perceived rejection. American Psychologist. 59(8). P 830-840. doi:10.1037/0003-066X.59.8.830.
44. Rosenberg, M., Schooler, C., & Schoenbach, C. 1989. **Self-esteem and adolescent problems: Modeling reciprocal effects**. American Sociological Review. 54. P 1004-1018. doi:10.2307/2095720.
45. Rowatt, W. C., & Kirkpatrick, L. A. 2002. **“Attachment to God: Dimensions of Attachment to God and their relation to effect, religiosity, and personality contrast”**. Journal for the Scientific Study of Religion. 41 (4). P 637-665.
46. Salazar, L.F., DiClemente, R.J., Wingood, G.M., Crosby, R.A., Harrington, K., Davies, S., Hook, E.W., & Kim Oh, M. 2004. **“Self-concept and adolescents’ refusal of unprotected sex: Atest of mediating mechanisms among African American girls”**. Prevention Science. 5(3). P 137-149. doi:1389-4986/04/09900-0137/1.
47. Shriner, L.A., Harris, S.K., Sternberg, M., & Beardslee, W.R. 2001. **“Associations of depression, self-esteem, and substance use with sexual risk among adolescents”**. Preventive Medicine, 33. P 179-189. doi:10.1006/pmed.2001.0869.
48. Simons, K.J., Paternite, C.E., & Shore, C. 2001. **Quality of parent/adolescent attachment and aggression in young adolescents**. The Journal of Early Adolescence. 21. P 182-203. doi:10.1177/0272431601021002003.
49. Veselska, Z., Geckova, A.M., Orosova, O., Gajdosova, B., van Dijk, J.P., & Reijneveld, S.A. 2009. **Self-esteem and resilience: The connection with risky behavior among adolescents**. Addictive Behaviors, 34. P 287-291. doi:10.1016/j.addbeh. 2008.11.005.
50. Wong, M. A. 2000. **“Surrender to God: An Additional coping style?”** Journal of Psychology and Theology. 28(2). P 149-162.

51. Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1984). **Cross-cultural convergence in the structure of mood: A Japanese replication and a comparison with U.S. findings.** Journal of Personality and Social Psychology, 47, 127-144.
52. Templer, D. I. (1970). **The construction and validation of a death anxiety scale.** The Journal of General Psychology, 82, 165-177.
53. Saucier, G. (1994). **Mini-markers: A brief version of Goldberg's unipolar big-five markers.** Journal of Personality Assessment 63:506-14.
54. Allport, G. W. and J. M. Ross. (1967). **Personal religious orientation and prejudice.** Journal of Personality and Social Psychology 5:432-43.
55. Batson, C. D., P. A. Schoenrade, and W. L. Ventis. (1993). **Religion and the individual: A social-psychological perspective.** New York: Oxford University Press.
56. Bendig, A. W. (1956). **The development of a short form of the Manifest Anxiety Scale.** Journal of Consulting Psychology 20:384.
57. Benson, P. and B. Spilka. (1973). **God-image as a function of self-esteem and locus of control.** Journal for the Scientific Study of Religion, 12:297-310.
58. Paulhus, D. and D. Reid. (1991). **Enhancement and denial in socially desirable responding.** Journal of Personality and Social Psychology 60:307-17.